

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ACTIVITĂȚII COMISARILOR DE PROPAGANDĂ DIN TIMPUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848—1849

RALUCA PRIOTEASA

Propaganda ca mijloc important pentru educarea în spirit patriotic a maselor, în vederea ridicării lor la luptă a fost o preocupare permanentă — cu mult înainte de declanșarea evenimentelor din 1848, în activitatea reprezentanților străluciți ai intelectualității românești de la mijlocul veacului trecut, a viitorilor fruntași revoluționari, membrii angajați politic în organizații și societăți secrete, democratice și revoluționare. Uniți de aceleași idealuri, animați de idei novatoare, ei au declanșat un asalt permanent împotriva orînduirii feudale, prin diverse mijloace : învățămînt, asociații culturale, presă.

Izbucnirea revoluției burghezo-democratice crează cadrul propice pentru apariția și multiplicarea unor forme speciale de propagandă : adunările populare și naționale — exemple concrete de manifestarea caracterului unitar al revoluției române ; cluburile și comisarii de propagandă din Muntenia și Oltenia, ce au avut același rol în antrenarea mulțimilor ca cel jucat de tribunii transilvăneni.

Inițiatorul acestei ultime forme de propagandă este Nicolae Bălcescu. În viziunea sa, comisarii de propagandă aveau menirea „a turna revoluția ca o convingere în sufletul poporului și după aceasta a-i pune arma în mînă și a-i spune : acum că ai o credință fii gata a muri pentru ea.”¹ Spirit lucid și vizionar, cunoscător profund al realităților românești, Nicolae Bălcescu se pronunță pentru revoluționarea țaranilor, ce alcătuiau majoritatea populației din acea vreme „altminterea, revoluția noastră care este politică și soțială, apreciază el, se pierde pe jumătate, poate și toată”².

Aceleași convingeri erau nutrite de Al. G. Golescu, ca de altfel de toți revoluționarii democrați și liberali radicali. Revoluționarul amintit, prieten și colaborator al lui Nicolae Bălcescu, preocupat de creșterea eficienței propagandei, propunea într-o scrisoare expedită din Viena, la 19/31 iulie 1848 unde se afla în misiune diplomatică, constituirea unui „Comitet de propagandă sub inspecția și inspirația unui membru al guvernului”³. Avea în vedere inițierea unei instituții puternice, specializate, guvernamentale, care trebuia să asigure propagandei revoluționare un caracter organizat permanent și de masă. Din aceste preocupări a izvorât Comisia de propagandă, a cărei conducere și-a asumat-o Nicolae Bălcescu, alături de Al. C. Golescu-Albu, Dimitrie Bolintineanu, Al. Zane, transilvăneanul Constantin C. Roman⁴, — a cărei prezență evidențiază rolul ce se rezerva transil-

¹ Nicolae Bălcescu, *Opere vol. IV. Corespondență*, Edit. Academiei București, 1964, p. 280.

² Cornelia Bodea, *1848 la Români*, Editura Științifică și Enciclopedică — București, 1982, vol. II, pag. 698.

³ *Ibidem*, pag. 800.

⁴ Nicolae Bălcescu, *Op. cit.*, pag. 282.

vănenilor în propaganda de la București și caracterul unitar a revoluției române. Comisia centrală îndruma activitatea celor 6 comisari cu împuterniciri extraordinare, care aveau în subordine 96 de comisari obișnuiți, câte unul de fiecare sub-administrație⁵.

În activitatea oficială, a comisarilor de propagandă, distingem trei etape: cea din iunie, când guvernul decretează instituirea unui comisar pe lângă fiecare administrator, cea din iulie — august ce se desfășoară sub îndrumarea lui Nicolae Bălcescu și ultima după 1/13 septembrie când sub presiunea Porții otomane, locotenența domnească reduce numărul comisarilor la 35.

Pentru ca rețeaua de propagandă să cuprindă toată Țara Românească, astfel ca fiecare localitate să devină „un nou Blaj“, — cum spunea Al. G. Golescu, — se prevedea ca fiecare comisar să instruiască trei — patru locuitori „dintre cei mai înfocați“⁶. O simplă socoteală aritmetică, ne dezvăluie faptul că acest aparat ajungea la peste 500 de persoane. În realitate numărul propagandiștilor a depășit cu mult această cifră impresionantă. Dar forța comisiei de propagandă, n-a stat în număr ci în calitatea membrilor ei, devotați cu trup și suflet revoluției.

Din lista comisarilor de propagandă, numiți de conducerea revoluției, remarcăm prezența tinerilor intelectuali „oamenii noi“ cum îi numea Nicolae Bălcescu, dintre care îi distingem pe: N. Nenovici, D. Florescu, Ioan și Costache Catină, C. Serghiad. Alături de aceștia erau antrenați în activitatea de propagandă un număr mare de profesori, învățători, mulți dintre ei transilvăneni. Elevi ai lui Gheorghe Lazăr, Ioan Eliade Rădulescu, Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, trăind și suferind alături de popor, profesorii, învățătorii, au știut a exprima convingător nevoile acestuia. Aportul deosebit al dascălilor în răspândirea ideilor revoluționare este subliniat în raportul Comisiei de anchetă constituită la 5 mai 1849 pentru judecarea participanților la revoluție. În raport se constata: „mai toți profesorii au fost mașina revoluției“. Alături de figurile mai mult sau mai puțin cunoscute ale dascălilor din Țara Românească, istoria a păstrat numele a 13 profesori transilvăneni, cunoscuți ca „cei mai revoluționari și invitatori la revoluție“⁷: Ioan Truțescu, (Caracal), Zaharia Boerescu (Giurgiu), D. Pizu și Ioan Maxim (Brăila), Alexandru Fortunati (Focșani), Ioan Filimon și P. Suci (R. Sărat). V. Urzescu și C. Lecca (Craiova), C. Petrovici, T. Maiorescu și Ștefan Neagoe (București).⁸ Se adaugă lor, alți numeroși transilvăneni, care au trecut Carpații în vara lui 1848, ca tribuni cu experiență a Marii Adunări Naționale de la Blaj din 3/15 — 5/17 mai 1848, membrii în Comitetul național de la Sibiu ca: Al. Bătrîneanu (Dolj), Aron Pumnul (R. Sărat). Al. Papiu Ilarian (Dimbovița) și Axente Sever (în împrejurimile Bucureștiului)⁹. Se remarcă în calitate de propagandiști și un număr de clerici: Radu Șapcă, Nifon Bălășescu, Dionisie Romano, Varlaam Bărănescu, numiți de popor „preoți ai constituției“¹⁰.

⁵ Cornelia Bodea, *Op. cit.*, vol. II, pag. 694.

⁶ *Ibidem*, pag. 800.

⁷ Gheorghe Pârnuță, *Învățători și profesori în revoluția de la 1848*, București, 1948.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Maria Totu, *Participarea românilor din Transilvania la revoluția de la 1848 în Țara Românească*, în „Revista de Istorie“ tom 29, 1976 Edit. Academiei RSH, București.

¹⁰ Petre Constantinescu Iași, *Intelectualii și revoluția de la 1848* în „Revista de Istorie“ 5/1978.

Comisia de propagandă, s-a preocupat de pregătirea comisarilor, de dotarea lor cu materiale necesare. În presa revoluționară s-au publicat broșuri, manifeste, poezii revoluționare, texte ale constituției explicate într-un limbaj accesibil masei largi. În „Poporul Suveran” apare articolul „*Constituția explicată într-o școală de stat*”; în „Învățătorul satului”¹¹ C. Roman publică „*Tălmăcirea puncturilor Constituției*”, iar în „Naționalul” din Craiova, apare articolul „*Constituțiune, egalitate*”. Paralel se publică broșura: „*O scurtă cuvîntare spre dezlucirea tinerei Constituții a României*”. În același scop Nicolae Bălcescu prelucrează cartea lui Charles Renouvier „*Manuel republicain de l'homme et du citoyen*” sub numele de „*Manualul bunului român*”.

De o mare importanță pentru activitatea comisarilor au fost „*Instrucțiunile*” elaborate de Nicolae Bălcescu unde este exprimată în stilul limpede concis cea mai de seamă îndatorire a comisarilor: de educare și cizelare a conștiinței neamului românesc. „Vorbind oamenilor despre ale lor drepturi să-i facă să le simțā, pe deplin; să facă pe popor să-și simțā marea sa putere cînd voința-i tare și statornică. În toate însă să le insuflē ideea de dignitate... într-un cuvînt să deșerte în ei acel orgoliu național ce este mîntuirea popoarelor în timp de revoluție”¹².

Rapoartele comisarilor scrise în spiritul instrucțiunilor primite ilustrează pe de-o parte diversitatea și complexitatea activității ideologice, pe de altă parte rolul acestora în adîncirea revoluției.

Din rapoartele întocmite către conducerea centrală se detașează locul aparte ocupat în propagandă de adunările populare solemne prilejuite de prestarea jurămîntului față de programul revoluționar, de înființarea gărzilor naționale, sau de sărbătorirea zilei de 11 iunie. Reeditări pe plan local ale marilor adunări naționale de la Blaj, Islaz, București, aceste întîlniri populare sînt adevărate focare de educare patriotică și politică, a maselor. Prin aceste forme se înlesnea contactul direct dintre revoluționari și masele populare, prilejuind acestora din urmă participarea nemijlocită la acțiunea de transformare a vechilor structuri socio-economice.

Comisarii aveau obligația de a participa al transpunerea în practică în spiritul instrucțiunilor programului revoluționar distingîndu-se în înlăturarea vechii administrații boierești și alcătuirea noilor instituții democratice, conform instrucțiunilor lui Nicolae Bălcescu „să caute a fi în toate funcțiile oameni ai Constituției... chiar de cîrmuitor de-l va vedea abătîndu-se din ale sale îndatoriri să le facă cunoscut guvernului”¹³. Aplicînd instrucțiunile primite comisarii de Vlașca C. Burlan și D. Duțulescu raportează că funcționarii „sînt oamenii lui Villara”¹⁴, iar comisarul Ștefan Barbu propune în raportul său „înlocuirea administratorului din Slobozia, ce era un om după sistemul vechi”¹⁵.

Organizarea campaniei electorale pentru alegerile de deputați în Adunarea Națională, ce urma să consfințească cuceririle revoluționare, este una dintre activitățile definitorii, ale propagandei, desfășurate de comisarii, „alegerea deputaților

¹¹ Stan Apostol, *Propaganda revoluționară la sate în Revoluția de la 1848*, în „*Revista de Istorie*” nr. 5/1978.

¹² Cornelia Bodea, *Op. cit.*, vol. II, pag. 693.

¹³ *Ibidem*, pag. 692.

¹⁴ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. III, București, 1902, pag. 645.

¹⁵ *Ibidem*, pag. 145.

este fapta de căpetenie asupra căreia guvernul cere cea mai mare băgare de seamă, cea mai mare atenție, cel mai mare devument al comisarului, căci de aci atîrnă mîntuirea nației"¹⁶. În impulsionarea acestei activități un rol important îl joacă „Comitetul Regenerației“, creat la începutul lui august în București. Rapoartele întocmite de comisari ilustrează importanța deosebită acordată campaniei electorale, pentru lămurirea poporului cu privire la rolul constituantei, a alegerii celor mai convinși și hotărîți revoluționari, pentru explicarea modului democratic în care era gîndit sistemul alegerilor. Astfel în raportul său, C. Paleologul (Olt) relatează că „adunînd la reședința subadministratorului pe candidații satelor în rîndul, ca membri ai comitetelor primare le-am deslușit cu amănuntul acele instrucții“¹⁷; Rezultatul direct al activității de propagandă a comisarilor, era transformarea fiecărui om din popor, în făuritor de țară și istorie nouă. În locul umilitului supus față de puterea boierească apărea noul cetățean cu hotărîrea de a impune o ordine care să-i garanteze drepturile.

Exponenți ai intereselor țărănești, partizani pentru înfăptuirea grabnică a reformei agrare, comisarii au oglindit în rapoartele lor starea grea a sătenilor. Cei doi comisari de Vlașca, D. Duțulescu și C. Burlan descriu amănunțit nedreptățile făcute țăranilor de proprietari și arendași, concluzionînd cu luciditate. „Pînă cînd nu se vor stîrpi abuzurile și nedreptățile care astăzi sînt în floare, pînă cînd nu va vedea și țăranul ceva în mîină nu mai poate să creadă nimic“¹⁸. Lupta împotriva vechilor rînduiri este acerbă, în lumea satului. Deși se bucură de adeziunea poporului munca comisarului nu era ușoară sau lipsită de greutate. El se înfruntă în activitatea sa cu abila propagandă contra revoluționară lansată de proprietarii de moșii. Comisarul N. Marghiloman (Gorj) arăta că: „patria noastră se află tot în nenorocire, căci tot se găesc vrășmași; pe la moșiile ciocociesti tot se află rugină, care spunea țăranilor că făgăduirile guvernului nu au nici o tărie“¹⁹.

Intruchipări vii ale conștiinței revoluționare comisarii sînt convinși că revoluția poate dăinui numai prin atașamentul maselor largi țărănești față de cererile sale. Numai prin conștientizarea luptei de clasă din lumea satului revoluția își făurește soldații săi care vor ști s-o apere atît de reacțiunea internă cît și de cea externă. N. Marghiloman arăta în raportul său: „noi însă pe cît putem pe țăran îl facem vrășmaș stăpînului lui, căci numai cu chipul acesta propaganda își poate lua zborul la țăran“²⁰. Pe această bază prindea viață una dintre cele mai importante idei promovate de Nicolae Bălcescu: înarmarea poporului, crearea unor forțe armate revoluționare care să garanteze îndeplinirea aspirațiilor sociale și naționale ale românilor.

Iniințarea gărzii naționale în a cărei componență intrau în majoritate țărani²¹, numărul mare al acestora din urmă în rîndurile taberei de voluntari de la Rîureni de sub conducerea lui Gheorghe Magheru sînt rezultate directe ale activității de propagandă desfășurate de comisari. Efervescenta revoluționară ce

¹⁶ Cornelia Bodea, *Op. cit.*, pag. 693.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, vol. III, pag. 645.

¹⁹ *Ibidem*, vol. II, pag. 588.

²⁰ *Ibidem*, vol. III, pag. 166.

²¹ Maria Totu, *Garda civică din România 1848 — 1884*, București, Ed. Militară 1976, pag. 16—61.

călăuzea pașii poporului transpare din rapoartele comisarilor. Astfel C. Buzdugan (Muscel), arăta că: „locuitorii sint gata dacă li se va împotrivi cineva la dobîndirea drepturilor lor, să și le cîștige cu puterea“²². Dorința impetuoasă a poporului de a apăra cauza revoluției o găsim exprimată și în scrisoarea din 10/22 noiembrie 1848 din Hermanstadt a lui Nicolae Bălcescu către Ai. G. Golescu: „nenorocirea a fost că nu am putut avea și a ne gîndi mai degrabă la luarea armelor căci tot poporul voia a se bate. Propaganda se făcu așa de bine în popor... căci în toată țara voiau a se bate“²³.

Activitatea comisarilor de propagandă ilustrată în rapoartele întocmite pentru comisia de la București ne reliefează aportul substanțial al noii instituții în antrenarea locuitorilor de la orașe și sate la adîncirea procesului revoluționar.

Înăbușirea revoluției a prilejuit autorităților instalate în a doua jumătate a lunii septembrie în capitală, să dezlănțuie prigoana împotriva participanților la evenimentele din vara lui 1848. Acuzați de acte tulburătoare, de instigarea țărănilor⁴ contra proprietarilor, de propagandă revoluționară primejdioasă, un număr important de comisari au căzut victimă arestărilor numeroase, mulți dintre ei, suferind condamnări grele²⁴.

Măsurile opresive ale căimăcăniei n-au putut stăvili activitatea foștilor comisari de propagandă, conștienți permanent de rolul lor în iluminarea poporului. Actele oficiale ale noului regim instaurat demonstrează elocvent continuarea activității de propagandă: „chiar și acum după înăbușirea revoluției ei nu încetează de a întreprinde verice mijloace netrebnice ca să propovăduiască și să aducă în rătăcire pe locuitori.“²⁵.

Crearea instituției comisarilor de propagandă este un exemplu grăitor de aplicare originală și lucidă, la realitățile românești a modelului constituit de comisari extraordinari din timpul Marii revoluții burgheze din Franța din 1789.

Eficiența activității comisarilor de propagandă în conștientizarea maselor largi se face simțită în întreaga epocă modernă. Astfel în timpul revoluției de la 1848, țărani devin prezențe active pe scena frământărilor politice și sociale. Reprezentanții lor își dispută cu stăpîinii de moșii drepturile în comisia proprietății, iar mai tîrziu își expun doleanțele în cadrul Adunărilor ad-hoc din 1857.

Se adeverește astfel afirmația lui Nicolae Bălcescu prin care se subliniază importanța activității comisarilor de propagandă „comisarii care singuri poci zice că a scăpat revoluția prin ideile ce au semănat în țară“²⁶.

²² *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. III, pag. 166.

²³ Nicolae Bălcescu, *Op. cit.*, pag. 116.

²⁴ P. Constantinescu Iași, *Op. cit.*, pag. 133.

²⁵ — *Ibidem* — pag. 147.

²⁶ Nicolae Bălcescu, *Op. cit.*, pag. 140.